

Írta: Jancsó Badacs Károly
2017. május 31. szerda, 07:50 -

A felújítás alatt álló Budai Vár egyik látványterve

Nemzedékem gyermekkorára még épp a számítógép közhasználatban való elterjedése előtti időszakra esik. Tizennégy éves koromig számítógép négy osztálytársam családjában volt a harmincból. A világhálózathoz való hozzáférésről még alig volt szó. Gyermekkorunk idején az időtér utazás útikalauzaként ezért a bélyeg, az érme, a régi pénzgyűjtemények ismeretlen országbéli, letűnt korszakbéli darabjai szolgáltak. A padlások deszkázata közül a régi fiókos ládák rejtekeiből előkotorászott 19. századi magyar királyi váltópénzek, a kerti munkánál a földből kiforduló I. Ferenc korabeli kopott krajcárok képezték elindítóját gyermeki fantáziánk kalandozásának és alapiskolai kutató tudatunk kibontakozásának. Találgattuk okait, hogy és miként kerülhettek azon helyükre, ahol felleltük. Grófok tarsolyából vagy az egyszerű emberek bugyellárisából gurultak ki vajon? Miképp és mikor? E gyerekkori gyűjtemények a kincskeresés izgalmával a kutatás, felfedezés, felismerés élményével párosultak.

Szüleinktől, idősebbektől kérdeztünk eredetükre, falunk és vidékünk történetét, a könyvtárunk történelemkönyveiben kutattunk, ami pedig országunk, nemzetünk történetét terítette ki előttünk ideje korán, még jóval az iskolai tantervek szigorúan megszabott medrű ismeretfolyama előtt. Önmagunk több tudásforrás igénybevételenek segítségével bonthattuk ki az ismeretlenség falát, mi által faluközösségi, történelmi, nemzeti tudatunk látóköre is tágult. S ekképp tágult a kíváncsiság és gyűjtői vágyunk a további, ismeretlen földek, országok, történelmi korok iránt is. E szenvedélyünk idején Nyitrán a buszpályaudvar tözsomszédságában lévő piac bejáratánál egy nyitranagykeri idős bácsi kínálta a piac bejáratának betonjára terített pokrócon gondosan elrendezett érem és bankógyűjteményét. S egy alkalommal akkor ott megláttam... A Mátyás királyosat. Az igazságos, akiről mesék szóltak, akit legnagyobb királyunknak tartottunk. A fekete sereges Corvinus. A tölgyfakoszorús. Pengő és mindjárt száz. Bordó színű bankó. A régi magyar filmek fix fizetőeszköze. Mivel édesanyám tudta, hogy az ilyen darabokat nehezen tudnám beszerezni, hagyott egy kis „koronkát” az öregnél és így enyém lehetett a letűnt magyar korszak e fragmentuma.

A százpengős hátoldalán egy pompás büszke épület. Csehszlovákia felbomlása után voltunk néhány évvel és még bőven akadtak régi csehszlovák zöld százkoronások a prágai vár, a Magyarhonban Hradzsinként ismert Hradcany Károly hidas látképével. Akkori tudatom eme

Írta: Jancsó Badacs Károly
2017. május 31. szerda, 07:50 -

etalonjából kiindulva arra jutottam, hogy a százpengős bankón büszkén terpeszkedő épület bizonyosan a budai vár, amiben talán épp Mátyás is székelhetett. 9-10 éves lehettem, a prágai és a pozsonyi várak mint államelnöki székhelyek éltek erőst a tudatomban. A prágai azért, mert apám a hetvenes években ott teljesítette katonai szolgálatát várórként és amúgy is közszólamként volt jelen azon rögeszme a kettévált cseh és szlovák társadalom köztudatában, hogy az „Elnököt a várba!” választják be. A pozsonyi vár a frissen megalakult független Szlovák Köztársaságban pedig épp e rögeszmét volt hivatott szolgálni. Mindenhol sulykolták, építették államfőszékhelyi imázsát ellenpontozva a csehek, illetve a frissen letűnt Csehszlovákia prágai Hradcanyját. Ilyen megmásíthatatlan tényként élt a köztudatban és így tudatomban is a nyugati szláv várközpontúság. Magyar gyerekként Nyugat-Felvidék legészakibb zugában a budai várat Mátyás király meséiből, és egy, a konyhánkban hánykolódó aranyozott alumínium söralátétre nyomott halászbástya ábrázolásból ismertem csupán. Apámtól kérdezve, hogy milyen épület díszleg az alátéten, azt a választ kaptam, hogy az a várban van Budapesten. Ennyi volt számomra a budai vár. Ám a százpengős érkezével a néhai csehszlovák és akkori szlovák társadalom várközpontúságát végre a magunk társadalmára is kiterjeszthettem. Végre elmúlt a nemzetem felé érzett várhiányom, mert mind a cseh, mind a szlovák várközpontúság zargatta tudatom, kíváncsiságom, hogy az olyan nemzetnek, mint mi vagyunk, miért nincs ilyen büszke központi vára. Magyarországról főleg a Parlament épületét sulykolta a média és a híradók. A budai várról kiadvány és említés sehol, pedig akkori falusi könyvtárunkban bőven akadt magyarországi útikönyvek, melyek a budai várat bemutathatták volna. A Halászbástyát még leközltek egy-két képen, de az amúgy is ott volt nékem az alumínium söralátéten. A nagy hiányérzet nagy kíváncsiságot, kutatási vágyat ébresztett bennem a néhai száz pengős palotája iránt. Gyanúsnak tartottam, hogy e pompás épületről miért hallgatnak a magyarhoniak. Miért nem büszkének rá, miért van elhallgatva e palota. Miért nem mutogatják, dicsekszenek vele, mint a nyugati szlávok az államreprezentációra szolgáló váraikkal. Magyarországi balatoni nyaralásunk alkalmával egy képeslapot is beszereztem erről a palotáról. Hasonlítottam. Meglepődve kíváncsian figyeltem, miért más a kupolája, miért fedi eltérő manzárd tető, miért nincsenek a tetőzetnek sarokkupolái. A hajdani százpengős budai királyi palotája élesebben élt tudatomban, mint a modern lecsupaszított építészeti térforma. Budapesti iskolakirándulásaink alkalmával kétszer láttam a várat, ám belsőjét sosem.

E hiányélmény néha visszatért emlékezetembe és a későbbiekben huszonévesként elhatároztam, hogy felkerekedem és behatóbban is megvizsgálom, bebarangolom a budai királyi palota belsőjét. A modern nyílászárók az épületen nem szegték kedvemet és bíztam benne, hogy felfedezhetek majd valamit az épület régi pompájából. Ám csupán azt érzékeltem, hogy e pompás, már-már behemót barokk palota a Magyar Nemzeti Galériát szolgálja elsőképpen. Kiállítási térnek kiképzett belsője erős ellentétet mutatott burjánzó barokk külsejével. A palota Duna felőli bejárata, a Dunára és pesti oldalra néző folyosói, termei egyedi kilátást nyújtottak. Építészetiileg a Duna felőli bejárat belsejében szélesre terpeszkedő dór oszlopok és a kupolaterem fénye és akusztikája hatottak rám a legjobban. Bebarangolva az épület emeleiteit, tudatom fokozatosan érzékelte és feltérképezte a palota roppant tömegét, méreteit. A gótikus szárnyas oltároknak szállásául szolgáló, puritánra simított hajdani trónterem a két díszes faragott ajtójával a palota régi pompájának egyetlen halvány árnyaként volt jelen az épület belsejében. Az épület belsejének állapotát a Magyar Nemzeti Galéria által fölvonultatott

magyar művészettörténeti csodák sem tudták varázslatos látványukkal teljesen elfedni. Olybá tűnt, mintha Munkácsynak, Mednyánszkyknak, Markónak méretes vásznai arra kellene szolgáljanak, hogy takarjanak, feledtessenek, fedjenek, figyelmet tereljenek – az épület belsejének kiállítótérszerű kiképzéséről.

Látogatásom már bőven a világháló nyújtotta lehetőségek idejében történt, ezért nem is voltam rest és az azt követő napokban utána kutattam, utána olvastam az épület történetének. Megtehettem volna a Budapesti Helytörténeti Múzeumban is, melynek a királyi várpalota szolgál otthonául, ám erre a kimerítő galerialátogatás után már energia és idő sem jutott. Hogy a barokk kor magyarországi Grassalkovich-féle hajnala óta az Ybl Miklós-i és hauszmanni hozadékkal együtt mi vált a második világégés végi háborús őrjöngés és a szocializmus kori nemtörődömség és újjáépítés martalékául, az egy kultúremlék tudatának kicsit sok. Majd ezer magas művészi és iparművészeti igényességgel gazdagon kiképzett terem. A magyar elme és rátermettség építészeti emléke. A tény, hogy eltűnt, nekem magyarozatul szolgált arra miért „titkolták” el a magyarhoniak e palota létét és miért lett kultúrintézményeket vendégül látó A, B, C, D épületté minősítve. Természetesen a szocializmus kori ideológia is benne volt. A második világháborúban a német megszállásnak és a szovjet frontátvonulásnak vált áldozatává. A szocializmusban a régi királyi és feudális viszonyok romba döntött, az eredeti állapot szerinti felújításra méltatlan emlékművének tartották. Ezért a kultúrfunkcionalista sterilitás jegyében fogalmazták át ez építészeti örökségünket. A magyarhoniak számára az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Galéria patinás intézménye sem tudta visszaadni azt a lehetőséget, hogy büszkeségük, nemzeti büszkeségük tárgya lehessen a budai Várhegyen terpeszkedő, kupolával koronázott barokk-neobarokk kiállítási terület. Ez a tény egészen máig érzékelhető és ezért nem kapott olyan kellő hangsúlyt, mint a csehek és szlovákok államközpontúsággal felruházott várai.

Csehországban a prágai vár a történelem viharait átvészelt ékes palotaegyüttese a csehszlovák és cseh államfő mindenkori vitathatatlan székhelye. A pozsonyi vár 1811-ben leégett és 1958-ig romosodó épületét szlovák művészek egy körének nyomására kezdte felújítani a csehszlovák szocialista kormány. Hatalmas befektetések árán hozták vissza a közhasználatba a vár épületét, mely Szlovákia függetlenedése után az államfő székhelye lett egy ideig. E vármentés és államközponti fontossággal való felruházás után a szlovákság a szlovák függetlenség szimbólumának és Szlovákia épített jelképének tartja pozsonyi várunkat. A pozsonyi vár utóbbi évtizedben lezajlott felújítása és rekonstrukciója a teréziánus barokk jegyében varázsolta vissza a vár beltereit és külső környezetét, parkjait. Rég leromlott elbontott épületeket építettek vissza, díszkapukat hoztak helyre, szökőkutakat emeltek. Meglepő mód fikarcnyi kétség, ellenérv vagy támadás sem érte Pozsony várának majd egy évtizede tartó teréziánus kori barokk stílusban való helyreállítását, miközben a Fico-kormány lépései állandó jelleggel a következetesen kritikus ellenzék és e kritikában nem elmaradó sajtó és médiák keresztüzében vannak. Egyetlenként a mélygarázsok kiépítésénél felfedezett római kori romok mostoha kezelése lett a kritika tárgya. Ám ami a konkrét államrepresentációs feladatokat megcélzó felújítást illeti, annak kapcsán számomra meglepő módon a szlovák társadalom egységes gránittömbként a szlovák

presztízs és imázsépítés elvitathatatlan cselekedetének tartja Pozsony várának felújítását.

A budai királyi palota százötven évvel ezelőtt lezajlott kibővítése a magyar művészet és iparművészet remekeinek az építészet keretein bévüli díszbemutatása. A nemzet művészi alkotó képességeinek díszfelvonultatása. A világégésben lerontott, békeidőben lecsupaszított és kiállítótérre átminősített, elhallgatott palota megérdemelné, hogy visszahelyeztessen régi jogaiba. A csehek prágai Hradcanyja a csehek szimbóluma. Pozsonyi várunkban a szlovák népnemzet Szlovákia függetlenségének, életképességének szimbólumát látja. Magyarországon az országnak háza van, amely az ország jelképe, de a nemzetnek háza nincs. A cseh és a szlovák példát megélve és látva kívánom a magyarhoniaknak, hogy a budai vár, a budai királyi palota beharangozott rekonstrukciója ne csupán helyreállítása, de rehabilitálása is legyen e palotának, és váljon újra a nemzet, a magyarság rátermettségeinek és képességeinek jelképévé.